

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI  
PUBLICATIONS DE LA FACULTÉ DES LETTRES DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

IV

---

## TARİH SEMİNERİ DERGİSİ

TRAVAUX DU SÉMINAIRE D'HISTOIRE

II

---

1938  
İSTANBUL  
MİLLİ MECMUA BASIMEVİ

KAYSERİLİ MEHMET DAYI İLE GİRTLİ MUSTAFA DAYI NAM  
YOLDAŞLARIN AMERİKA VE AVRUPA SEYAHATLERİ

1805 — 1808

XIX inci asrın ilk yıllarında, Avrupanın Viyana, Berlin, Paris gibi büyük hükümet merkezlerinde büyük elçiler bulundurmağa başlamakla, Osmanlı devleti, Avrupa durumundan daha etraflı bir şekilde haberler almak çaresini bulmuş oluyordu. Nitekim ilk-büyük elçiler temasta buldukları resmî devlet adamlarile yaptıkları siyasî görüşmeler hakkında Babıâliye sık sık raporlar gönderdikleri gibi, üç yıl ikametten sonra İstanbula döndüklerinde neşrettikleri sefaretnamelerde de Avrupadaki hükümet şekillerinden, devlet adamlarından ve yaşayışlarından uzun uzadıye bahsetmişlerdir. Bununla beraber gerek bu sefaretnamelerden gerekse henüz neşredilmeyen siyasî raporların muhteviyatından, Avrupanın daha ziyade resmî çehresi hakkında fikir edinmek mümkündür. Elçilerin resmî sıfatı haiz olmaları, vazife icabatından olarak, mütemadiyen hükümet otoritelerile temasta bulunup halk arasında yaşamamaları, siyasî hadiselerin küçük sınıflar nezdinde nasıl telakki ve tefsir edildiğinin tesbit edilememesine sebebiyet vermiştir. Halbuki bir vakıa karşısında hükümetin resmî durumu kadar halkın görüşü de tarih bakımınan bizi alâka etmektedir.

Bu alâka dolayısiledir ki Arşiv dairesinde tesadüfen elimize geçen bir vesikayı burada takdim etmek teşebbüsünde bulunuyoruz. Vesika, Selim III devri ricalinden birisine takdim edilmiş bir rapordur. Raporda Kayserili Mehmet dayı ile Giritli Mustafa dayı adlarını taşıyan iki Türkün, üç yıl süren, Amerika ve Avrupa seyyahatleri hakkında bazı enteresan malûmat vardır. Bu malûmat her nekadardaki siyasî mahiyeti haiz ise de, halk tabaka-

sının görüşünü ifade ettiği için önemlidir. Raporun bir diğer önemide isimleri geçen iki Türkün, Birleşik Amerika Devletleri nezdine giden ilk kimseler olduğunu işaret etmesidir. Üç sene süren seyahatleri hakkında, Mehmet ve Mustafa dayıların enteresan intibalarını taşıyan raporun tam metni şudur :

İki yüz yirmi senesi Cemaziyelâharında [1] Tunustan çıkup Amerika ve Avrupa kıt'alarında üç sene keştü gûzar eden Kayserili Mehmet dayı ve Giritli Mustafa dayı nam yoldaşların takriri

Merkumlar Amerika da kâmil bir sene eğlenmelerile Amerikanın yirmi iki sene mukaddem [2] İngilterelû elinden kurtulup şimdi başlı başına bir hukûmet olduğunu ve mukaddem bir niza zımnında sulh olduklarında on sekiz seneye kadar Amerikada cenk gemisi yapmamak meşrut isede şimdi müddeti mezkûre tamam olmakla olvakıttanberi hazırladıkları mühimmat ile cenk gemileri inşasına mübaşeret eylediklerini ve olvakıt otuz kadar cenk teknesile ba defteri gümrük on üç bin kıt'a bazirgân tekneleri mevcut idüğünü ve düveli saire gibi Devletialiyeye elçi göndermek ecelli amalleri olmakla gece ve gündüz fikirleri bu muradlarından ibaret olup, [3] imkânını bulsalar külliyyelû mal sarfına bakmayacakları ve tophâne ve cephane ve baruthane ve tersaneleri gâyet mamur olup lâyuhsa amele ile aladdevam mühimmatı lâzime tedarikinde olduklarını nakledderler andan İngiltereye geçmişler geldiklerinden yirmi gün mürurunda Devletialiyeye ile harbolunduğu haberi gelmiş [4] kıraldan ta edna bir adama varınca bu haberden hiç kimsenin hazetmediğini ve Duba takımı kendu cerri menfaatleri için bizi öyle bir kadim dostumuz olup yüzünden bunca menfaat gördüğümüz Devletialiyeden düreyledi. Bundan fena şey olmaz deyu ba-yağı teessüf eylediklerini hususâ İskenderiyede bozuldukları haberi gelicek

[1] 1805 yılı Eylül ayının ortaları.

[2] Birleşik Amerika Devletlerinin istiklâllerine kavuşmaları yedi senelik bir millî mücadelede sonra 1783 tarihinde olmuştur.

[3] Osmanlı İmparatorluğu ile Birleşik Amerika Cumhuriyetleri arasında ilk resmî muahede ancak 1829 dadır.

[4] Mevzubahs olan harp 1807 başlamıştır.

kara takımı duba takımına itaplar edüp şimdi Bonaparté bu perişanlığı işidirse ben İskenderiyeye doksan bin asker ile gittim bir şey yapamadım. Bu İngiliz taifesi ne ahmak cahil taife imiş ki hiç had ve miktarlarını bilmiyor diye bize gülerler ve bir kat daha itibarlarını aşağı varırlar diyerek gazeteler basup şehir be şehir ve konak be konan neşrettiklerini ve hattâ duba takımını Devletialiyye ile ilânı muharebe sui tedbirniden vazgeçirmek için Kara takımı beyinlerinde havadis olmak üzere İngiltere halkı elçilerine Françeludan bir kıral değmedikçe akılları başlarına gelmez deyu bizi istibza ederlermiş diyerek diğer bir nevi gazeteler dahi basup dağıttıklarını velhasıl ilânı muharebe maddesinde Duba takımile Kara takımı müttefik olmadıklarını ve elçilikle İngilterede mukim Sıtkı efendinin kemâli muzaıyekasını ve İngilterelinin cenk teknesi olmak üzere ba defter yedi yüz seksan bir pare teknesi olup françelüden havflerine mebni nice müddettir cümlesi de sayfü şita yelken üstünde gezüp hiç birisinin limana girmediğini rivayet ederler. Andan kalkup Felemenge geçmişler ve kara yolile Parise gelmişler anda elçilikle mukim Muhib efendiyi bulup sekiz mahı kâmil anın hanesinde eğlenmişler vardıklarından otuz gün sonra Fransa padişahı Moskov ile akdi musaleha edüp Parise gelmiş [1] ancak Hudavendigârı sabık benim müttefikim idi [2] başına bu halleri getüren milleti islâm acaba benim düşmanlarımla ittifak eder de benim nizamımı dahi perişan ederler mi deyu beş altı mah derecesiz havfe düşmüş olduğunu Muhib efendi rivayeti üzere İmparatori müşarünileyh Rusyalu üstüne sekiz yüz bin asker ve bir seneye kadar cenge vafi mühimmat ile gittiğini ve geldikten sonra gerek memleket halkı ve gerek askerî taifesinin nizam hallerine mahsus sarfı rüşd ve rü'yet eylediğini ve yirmi beş bin tamülesliha seçme asker ile on altı namdar mareşalı olmakla bir ikisini berren külliyeülû zahire ve mühimmat ile Septe boğazında vaki Cebeliaktar teshirine gönderdiğini ve merkumların sırran vakıf oldukları veçhile gerek İmparatori müşarünileyh ve gerek ebnaı saltanatın umuma sözleri ah Devletialiyye kemafissabık bizimle müttefik olsalar ve ittifaklarına bizi inandırsalar hem Moskovlunun şerrinden anları halâs ederdik ve hem Kırım ve Azak gibi alınan yerlerini geriye istirdad ettirirdik deyu Devletialiyye ittifakına can başıle talip ve

[1] Tibit Musalehası 7 Temmuz 1807.

[2] Selim III.

rağıp olduklarını ve Muhib efendinin itibarı yerinde olup haftada üç defa İmparatori müşarüniley davet ve suhbet ve ülfete rağbet ederse de anın dahı muzayıkası dergâr olmakla gece ve gündüz göz yaşı döküp Cenabı haktan halâsını niyaz eylediğini takrir ederler.

Andan Muharrem guresinde Paristen çıkup França hududu intihısından hediye ile Parise memur Mustafa beye rast gelmişler anın dahı harçlığa eğer muzayıkası var imiş lâkin İmparatori müşarünleyhden bâdelistizan ol mahalde ikamet üzere olan cenral tarafından sekiz kese akçe verildiğini ve andan Bece [1] gelüp nemçelüyü kemali zaaf üzere bulduklarını andan Budime geldiklerinde Korfoda olan Moskoflu Korfo limanında olan gemilerin Françaluya terkedüp kenduleri biesrihim Mokov memleketine gitmek üzere takım takım Budime geldiklerini ve Nemçe hududunu muhafaza için kırk bin Françe askeri tayin olunduğu mesmuları olduğunu havadis ederler Ekalimi mezkûrenin ahvaline veçhi muharrer üzere tahsili vukuf olmakla malûmi devletleri buyurulmak işara ictisar olunmuştur. Olbapta emrû فرمان hazreti veliyyülemrindir.

E. ZİYA KARAL

---

[1] Viyana.

